

Valsts un pašvaldību iespējas saistīt zinātni, izglītību un uzņēmējdarbību ar strukturālām reformām

Māris Pūķis

Dr.oec.,Dr.phys., LPS

vec.padomnieks, LU docents

maris@lps.lv

Strukturālas reformas

- Krīzes sākumposmā SVF un Eiropas Komisija kā nosacījumu aizdevumam izvirzīja prasību veikt **strukturālas reformas**
- V.Dombrovska valdība šai sakarībā interesējās galvenokārt par inflācijas samazināšanu un budžeta deficīta samazināšanu, tomēr piedāvāja toreizējo Valsts kancelejas redzējumu arī par “strukturālajām reformām”

Latvijas “strukturālo reformu” modeļa būtība

- **Pieņēmums**, ka no 90-o gadu vidus īstenojamais “valsts pārvaldes” reformu virziens ir pareizs
- Centieni virzīties **iepriekšējā**, pirmskrīzes virzienā vēl straujākiem soļiem
- 2008.-2009.gadā koalīcijas politiķiem nebija savu viedokļu šajā jautājumā, viņi ļāva pilnā mērā izpausties ierēdņu varai
- Diskusijas vairākkārt notika Funkcionālā audita komisijā un Reformu vadības grupā

Strukturālās dimensijas

- Struktūru raksturo **proporcijas**
- Valsts struktūrpolitika ir iekšējo (no varas atkarīgo) proporciju uzturēšana vai maiņa
- Ārējo (no varas ietekmējamo) proporciju saglabāšanas vai maiņas ietekmēšana ar izpildvaras, likumdevējas varas un tiesu varas līdzekļiem
- Arī atsevišķai pašvaldībai, tāpat kā valstij var būt (**vai nebūt**) sava struktūrpolitika

Politikas māksla

- Ir nodarboties ar tām 20% no strukturālajām proporcijām, kas ietekmē 80% no rezultāta (Pareto princips)
- Neprasmīga politika ir darīt otrādi - censties izmainīt faktorus, kuri maz ietekmēs rezultātu (pie nosacījuma, ka valdība problēmu vēlas risināt)

Sociālā dimensija

- Proporcija Sociālie izdevumi / Kopējie izdevumi
- Latvijā ārkārtīgi **augsta** proporcija
- Lai aina būtu objektīva, sociālajos izdevumos jāieskaita arī “neiegūtie ienākumi” un dažādas apslēptās dotācijas, kas budžetā neatspoguļojas
- Mūsdienu pasaulē visas valstis ir lielākā vai mazākā mērā “sociālas valstis”, problēma ir - cik augstu sociālo izdevumu proporciju ekonomisti pacieš un **sabiedrība akceptē**

Ekonomiskās dimensija I

- Proporcija Attīstības izdevumi / Kopējie izdevumi
- Latvijā ārkārtīgi zema proporcija
- No ekonomikas viedokļa svarīgi ievērot visas darbības, kas nepieciešamas ekonomikas aktivizēšanai, bet kuras privātais sektors valsts vai pašvaldību vietā neuzņemas
- Kopš iestāšanās ES ekonomiskās attīstības atbalstam tērē daļu no ES naudas un praktiski netērē nacionālo budžetu

Ekonomiskā dimensija II

- Budžeta parāds / Kopprodukts
- Pirms krīzes Latvijā bija ārkārtīgi zema proporcija, kas liecināja par nepietiekamu ieguldījumu attīstībā
- Pēc krīzes Latvija ir pietuvojusies Māstrihtas kritērijam, kas liecina ka krīzes gados parāds ir “noēsts”, neveicinot attīstību
- Budžeta deficīts ir **mazāk nozīmīga** proporcija

Ekonomiskā dimensija III

- Nodarbinātība kā prioritāte / Produktivitāte kā prioritāte
- Latvijā nepamatoti daudz cīnās par nodarbinātību (ekstensīva ekonomika) un nepamatoti maz par produktivitāti (intensīva ekonomika)
- Nodarbinātība ir **sociāla problēma**. Risinot tikai sociālo dimensiju produktīvu, konkurētspējīgu ekonomiku nevarēs uzbūvēt.

Politiskā dimensija

- Decentralizācija / Centralizācija
- Pašvaldību nodokļu ieņēmumi / Kopējie nodokļu ieņēmumi valstī (valsts budžetā, pašvaldību budžetos un sociālās apdrošināšanas maksājumi)
- Latvijā ir ilgtermiņa tendence pašvaldību proporciju samazināt
- Politika ir koncentrēta ekonomika - kādām ekonomisko **interesešu grupām** tas ir izdevīgi?

Administratīvā dimensija

- Dekoncentrācija / Koncentrācija
- Dekoncentrācija balstās uz uzticēšanos kā morālu vērtību:
 - Valsts un pašvaldību darbinieku iniciatīvas atraisīšana
 - Orientācija uz rezultātu vairāk, nekā procesu
 - Specializācija un konkurence

Regulēšanas dimensija

- Ciešāka regulācija / Elastīgāka regulācija
- Ciešāka regulācija saistāma ar pārregulāciju vai “**normatīvismu**”, pārāk sīku un detalizētu valsts un pašvaldību, arī privātpersonu darbības regulējumu
- Latvijā ir visas pārregulējuma pazīmes
- Normatīvisms ir ierēdniecības instruments, kas domāts politiķu leģitīmās varas mazināšanai un ierēdņu neleģitīmās varas palielināšanai

Atraidītais LPS piedāvājums 2010 (Reformu stratēģijai) vadība

- Novērtēt, kādas struktūrālās proporcijas vēlamies saglabāt un kādas jāmaina
- Izvērtēt resursus, ko var izmantot pārmaiņu panākšanai
- Izvērtēt rīcības variantus pārmaiņu panākšanai
- Vienoties par rīcības plānu un to īstenot

Apburtais loks:

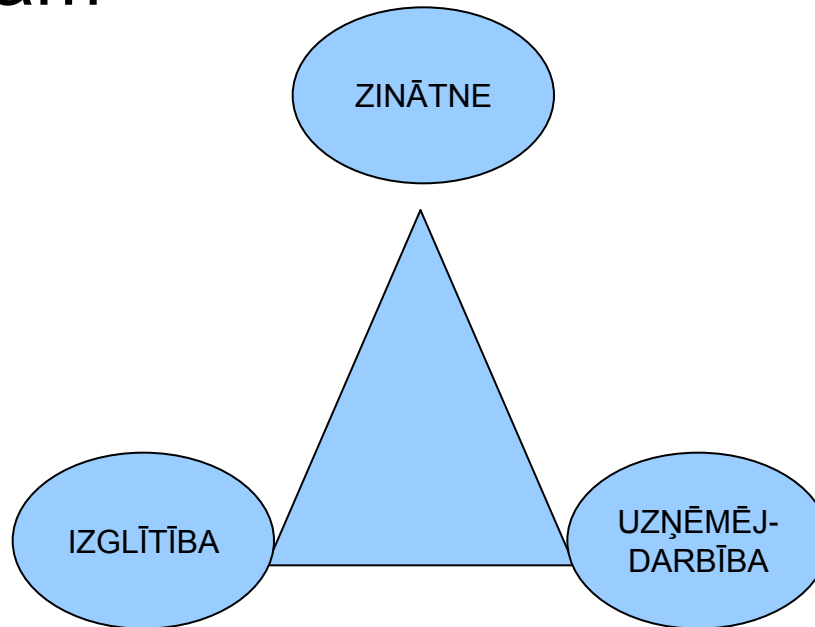
- **Ekstensīva** ražošana, kas balstīta uz zemi atalgotu darbaspēku un nav konkurētspējīga pasaules tirgū
- Prasmīga un radoša **darbaspēka trūkums**, kas neļauj Latvijā attīstīt jaunievedumus un zinātņu ietilpīgas nozares
- **Nevēlēšanās** studēt eksaktos priekšmetus, jo pēc šādu priekšmetus apguvušajiem nav pietiekami maksātspējīga pieprasījuma
- Vāja zinātnes **saite ar ražošanu**, jo trūkst pārneses struktūru

Valdība ir apmaldījusi, tās pasākumi ir bezcerīgi

- Nacionālie resursi ir **nepietiekami** būtiskam zinātnes atbalstam
- Budžeta vietas eksaktajās zinātnēs labākajā gadījumā veicinās jauno zinātnieku un inženieru emigrāciju
- Emigrācijas politikas neesamība bremzē prasmīga un radoša darbaspēka ierašanos
- Nav plānu atjaunot eksperimentālās ražošanas bāzi pie zinātniskajiem institūtiem

Kā atjaunot saites?

- Katra no jomām darbojas bez mijiedarbības ar pārējām

Valstij un pašvaldībām jādara savu darbu, ko nespēj tirgus vadītāja

- Līdz šim izglītības politikā valsts organizē darbaspēka piedāvājumu, stratēģiskās nozarēs jāorganizē **arī pieprasījums**
- Līdz šim zinātnes politikā valsts organizē vāju atbalstu pētījumiem, jāorganizē **pārneses struktūras** no zinātnes uz ražošanu
- Līdz šim uzņēmējdarbības veicināšanas politikā valsts atbalsta darbavietu radīšanu, jāatbalsta **produktivitāte un motivācijas pieaugums** stratēģiskajās nozarēs

Mīts, ka ES neatbalsta protekcionismu

- ES rūpējas par brīvu preču, pakalpojumu, darbaspēka un kapitālu kustību tikai Eiropas ekonomiskās zonas iekšējā tirgū, kas izdevīgi spēcīgākajiem
- Konceptuāli ES “aizstāv” savu iekšējo tirgu ar protekcionismu
- **Jebkurš** attīstības instruments pēc savas būtības ir valsts atbalsts, protekcionisms vienā vai citā formā

Stratēģiskās nozares izvēle

- Valsts vai pašvaldība izvēlas nozares, ko atbalstīt (vēlams ar cerībām uz konkurētspēju pasaulē)
- Darbaspēka sagatavošana un piesaistīšana
- Infrastruktūras nodrošināšana
- Nodokļu politika
- Likumdošanas vide
- Administratīvā vide
- Periods, pēc kura seko atbalsta izbeigšanās un privatizācija

Kāpēc pašvaldība nevar gaidīt?

- Valsts politika nākamos 7 gadus nebūs vērsta uz attīstību, ja vien nākamās valdības **neatteiksies** no fiskālās disciplīnas politikas un nepārskatīs ES struktūrfondu izlietojuma plānus
- Katrai teritorijai, kurā iedzīvotāji nav motivēti **dzīvot**, draud depopulācija
- Tikai ekonomika, kas balstīta uz produktivitāti var maksāt lielas algas
- Zinātņu ietilpīga ekonomika ir viens no produktivitātes risinājumiem

Kādi resursi ir pašvaldības rīcībā

- iespēja vienoties ar potenciāliem investoriem par kopīgu nepieciešamā darbaspēka sagatavošanas un piesaistes stratēģiju
- iespēja vienoties par infrastruktūras nodrošinājuma nosacījumiem
- iespēja noteikt izvēlētajā virzienā nepieciešamos resursus kā pašvaldības stratēģisko īpašumu un izveidot komercsabiedrību tā apsaimniekošanai

Prasmīga un radoša darbaspēka gatavošana un saglabāšana

- Līgums, ka studenti apgūs noteiktas specialitātes, atbalsts mācībām
- Līgums, ka investors maksās pietiekami augstas algas, ja inženieris parādīs pietiekamu prasmi
- Sadzīves vides radīšana, kas ļauj cerēt uz prasmīgu un radošu darbinieku saglabāšanu

Pašvaldības atbalsts zinātnes pārneses ražotnēm

- Tehnoloģisko progresu nodrošina zinātnieks, kas darbojas kā inženieris
- Tehnoloģisko progresu nodrošina menedžeris, kas prot pārdot inovatīvas idejas
- Abu tipu cilvēkresursu esamība pašvaldībā ir panākumu faktors

Strukturālajām pārmaiņām jābūt mērķtiecīgām

- Vecā pieeja - atbalstīt jebkuru iniciatīvu, atbalstīt nodzrbīnātību jebkurā formā
- Jaunā pieeja:
 - Atbalstīt uzņēmējus, kam **maz darbinieku** un lielas algas
 - Atbalstīt zinātni, ko **var pārdot** (t.i. zinātnes produktam jābūt pasaulē labākajam)
 - Vajadzības gadījumā aktīvi rīkoties - dibināt **pašvaldību uzņēmumus** un nebaidīties no PPP
 - Atbalstīt gudru un talantīgu darbinieku **imigrāciju**

Paldies par uzmanību!

- www.lps.lv
- maris@lps.lv
- **+37129197602**